

บทเรียนพระอภิธรรมทางไปรษณีย์

ชุดที่ ๖.๑

ภพภูมิ

ความเป็นไปในสังสารวัฏ

บทนำ

บทเรียนชุดที่ ๖ ศึกษาเรื่องภพภูมิ จะทำให้เข้าใจถึงชีวิตว่าการเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนั้นเป็นอย่างไร และเป็นเช่นนั้นได้ เพราะเหตุใด มีผู้สร้างมีผู้กำหนดให้เป็นไปเช่นนั้นหรือไม่ และจะมีอะไรมาหยุดการเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนั้นได้หรือไม่ คำตอบเรื่องเหล่านี้ มีอยู่ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ในยุคนี้แม้ว่าพระพุทธองค์ทรงดับขันธปรินิพพานไปแล้ว อริยสาวกทั้งหลายก็ปรินิพพานไปแล้ว ถึงกระนั้นคำสอนในพระพุทธศาสนาเรื่องความเป็นไปในสังสารวัฏ และการดับซึ่งสังสารวัฏนั้นยังมีอยู่ เมื่อยังมี การศึกษาตามคำสอนแล้วประพฤติตาม ก็ย่อมนำมาซึ่งการดับสังสารวัฏได้

เมื่อบุคคลได้ศึกษาเรื่องความเป็นไปในสังสารวัฏ โดยนัยแห่งการศึกษาพระอภิธรรมทางไปรษณีย์แล้ว พึงพิจารณาให้เห็นความจริงในวัฏฏะ พึงพิจารณาให้เห็นหนทางแห่งการดับวัฏฏะ และเพียรเจริญภาวนาเพื่อยังมรรคมีองค์ ๘ ให้เกิดขึ้น ก็จะได้บรรลุแก่นแท้แห่งคำสอนในพระพุทธศาสนา นี้ คือ เพื่อความสิ้นไปแห่งวัฏฏทุกขันธ์เสีย

ก่อนจะศึกษาเรื่องความเป็นไปในสังสารวัฏ ควรศึกษาความหมายของศัพท์ ดังนี้

สังสาร หมายความว่า *การเวียนว่ายตายเกิด*

คำว่า **สังสาร** ยังมีความหมายอีกนัยหนึ่งว่า *รู้สึกเห็นใจในความเดือดร้อนหรือความทุกข์ของผู้อื่น รู้สึกห่วงใยด้วยเมตตา กรุณา เช่นเห็นเด็กๆ อดอยากก็รู้สึกสงสาร เห็นเขาประสบอัคคีภัยแล้วสงสาร*

ในที่นี้คำว่าสงสารมุ่งหมายถึงความหมายโดยนัยแรก คือ การเวียนว่ายตายเกิด จะเห็นได้ว่าคำศัพท์ตามความหมายทางโลกกับทางธรรมนั้นแตกต่างกัน ฉะนั้น การศึกษาธรรมะจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจศัพท์ให้ถี่ถ้วน

สงสารทุกข์ **สังสารวัฏ** หรือ **วัฏสงสาร** หมายความว่า *ทุกข์ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิด*

การเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลายจะอยู่ในภพภูมิต่างๆ ด้วยกำลังของ **กิเลส** **กรรม** **วิบาก** หมุนวนอยู่เช่นนั้นตราบเท่าที่ยังตัดกิเลส กรรม วิบากไม่ได้

กิเลส หมายความว่า เครื่องทำใจให้เศร้าหมอง ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง

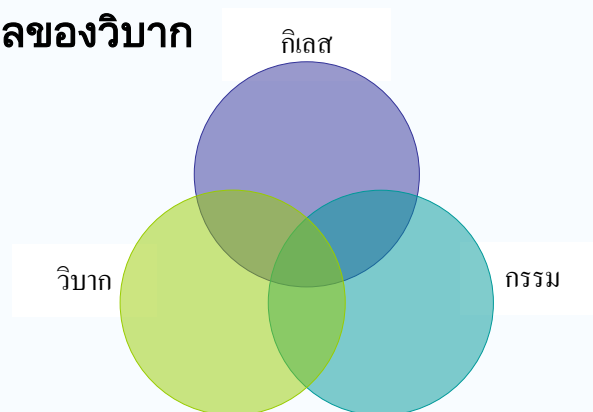
ตัณหา หมายความว่า ความทะยานอยาก

วัฏฏะ คือความวน หรือความเวียน ตาม**หลักกรรม**ในพระพุทธศาสนา มีสามอย่างคือ

- กิเลสวัฏฏะ ความวน คือ กิเลส
- กรรมวัฏฏะ ความวน คือ กรรม
- วิปากวัฏฏะ ความวน คือ วิบาก ผลของกรรม

กิเลสก็เป็นเหตุให้ทำ**กรรม** กิเลสจึงเป็นเหตุ **กรรม**จึงเป็นผลของกิเลส และ **กรรม**นั่นเอง ก็เป็นตัวเหตุให้เกิด**วิบาก**คือผล กรรมจึงเป็นเหตุ **วิบาก**จึงเป็นผล

และ**วิบาก**นั่นเอง ก็เป็นตัวเหตุ ก่อกิเลสขึ้นอีก เมื่อเป็นดังนี้ **วิบาก**นั้นก็ เป็นเหตุ กิเลสก็เป็นผลของ**วิบาก**

ฉะนั้น กิเลส กรรม วิบาก จึงวนอยู่ดังนี้ จึงทำให้ชั้น ๕ นี้ วนอยู่ใน กิเลส กรรม วิบาก แล้วก็กลับเป็นเหตุก่อกิเลส กรรม วิบากขึ้นอีก

ชั้น ๕ เมื่อก้าวโดยความเป็นสัตว์และบุคคลจึงวนเวียนอยู่ในกิเลส กรรม วิบาก แสดงให้เห็นว่า กิเลส กรรม วิบาก นี้เองเป็นวัฏฏะ

กิเลส ตัณหา เป็นสิ่งที่แฝงติดอยู่ในใจ แล้วทำให้ใจเศร้าหมองขุ่นมัว **ตัณหา**เป็นต้นเหตุทำให้เกิด**ทุกข์** เมื่อดับตัณหาเสียได้ ก็เป็นอันว่าดับวัฏฏะดังกล่าวได้ ดับกิเลส ดับทุกข์ทางจิตใจในปัจจุบันได้ และถึงที่สุดคือเมื่อดับ**ชั้น ๕**ได้ไม่เกิดอีก ดับรอบสิ้นทุกข์ด้วยประการทั้งปวง

การเวียนว่ายตายเกิด เมื่อว่าโดยสภาวะธรรมแล้วไม่มีสัตว์บุคคลใดๆ เกิด ตาย มีแต่สภาวะธรรมที่เกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัย คือ กิเลสตัณหา เมื่อเหตุปัจจัยยังมีอยู่ สภาวะธรรมทั้งหลายก็เป็นไปตามเหตุปัจจัยนั้นๆ เมื่อหมดเหตุปัจจัยแล้วสภาวะธรรมนั้นก็ดับไป

บทที่ ๒

ชีวิตคืออะไร

ก่อนที่จะเข้าใจว่าชีวิตคืออะไร ควร เข้าใจความหมาย ของคำว่าชีวิต ก่อน คำว่า“ชีวิต” ความหมายตามนัยแห่งพระอภิธรรม มี ๒ อย่าง คือ *ชีวิตรูป* และ *ชีวิตนาม*

ชีวิตรูป เป็นรูปๆ หนึ่ง ในจำนวนรูปที่เกิดจากกรรม (ตามความรู้ในชุดที่ ๕ รูปที่เกิดจากกรรมได้แก่ จักขุปสาท โสตปสาท ฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาท อิตถิภาวะ ปุริสภาวะ หทยะ และชีวิตรูป) จะมีหน้าที่รักษารูปอื่นๆ ที่เกิดจากกรรมให้ดำรงอยู่ชั่วขณะหนึ่ง แล้วจะดับสลายไปพร้อมกับรูปทั้งหมดที่เกิดจากกรรมนั้น และมีการเกิดขึ้นใหม่สืบต่อกันเรื่อยๆ ไปไม่ขาดสายตลอดชีวิต **ชีวิตรูป**นี้จะหล่อเลี้ยงรักษารูปอื่นๆ ที่เกิดจากกรรมมิให้แตกสลายไปก่อนกำหนด เหมือนน้ำที่หล่อเลี้ยงดอกบัว

ชีวิตรูป หรือ รูปชีวิตของสัตว์บุคคลก็เนื่องด้วยกุศลกรรมและ
อกุศลกรรมที่กระทำไว้แล้วนั่นเอง กุศลและอกุศลที่กระทำไว้ในอดีตชาติก็
เป็นตัวส่งผลทำให้เกิดรูปนามนี้ขึ้นมา แล้วสมมติเรียกว่า คน สัตว์ เทวดา
พรหม สุดแต่แต่จะเกิดขึ้นมาในภพภูมิใด

การเกิดขึ้นของชีวิตก็เพื่อมารับผลของกุศลและอกุศลที่กระทำไว้ เมื่อ
กุศลส่งผลก็สมมติเรียกว่ากำลังเสวยสุข เมื่ออกุศลส่งผลก็สมมติเรียกว่ากำลัง
เสวยทุกข์ เหมือนกับการปลูกพืช ถ้าปลูกพืชที่ให้ผลเป็นรสเปรี้ยว ก็จะได้รับ
ผลที่มีรสเปรี้ยว ถ้าปลูกพืชที่มีรสหวาน ก็จะได้รับผลที่มีรสหวาน ฉะนั้นใดก็ฉนั้น
นั้น เมื่อบุคคลทำกรรมทั้งที่เป็นกุศลและอกุศลมาแล้ว ผลที่ได้รับจึงมีทั้งความ
ทุกข์บ้าง สุขบ้างสลับกันไป

สำหรับสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น ต้นไม้ โຕ้ะ เก้าอี้ บ้านเรือน ฯลฯ เหล่านี้เป็น
รูปธรรม เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่มีวิญญาณครอง (อนุปาทินนกลสังขาร)
บางคนเข้าใจว่าต้นไม้มีชีวิตจึงเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากความเป็น
จริง **ต้นไม้ไม่มีธาตุเป็นสมภูฐาน** คือเป็นรูปที่เกิดจากธาตุ มีเพียงรูป ๘ เท่านั้น
คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม สี กลิ่น รส โอชา ส่วนคน สัตว์ มีรูป ๒๘ รูป อันได้แก่ ดิน
น้ำ ไฟ ลม จักษุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ เป็นต้น เกิดจากสมภูฐานทั้ง ๔ คือ
กรรม จิต ธตฺ และอาหาร ต้นไม้เกิดจากสมภูฐานเดียว คือ ธตฺ **ต้นไม้ไม่ได้
เกิดจากกรรม** จึงไม่มีชีวิตรูปคอยอนุบาลรักษาเหมือนสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย

ชีวิตนาม หรือ นามชีวิต คือ ชีวิตินทรีย์เจตสิก นั้นเอง จะเกิดพร้อมกับ
นามธรรมอื่นๆ เช่น ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา เอกัคคตา มนสิการ เป็นต้น
และทำหน้าที่รักษานามธรรมที่เกิดพร้อมกันกับตนให้ตั้งมั่นในอารมณ์แล้วดับ
ไป

เมื่อเข้าใจชีวิตแล้ว ต่อไปจะศึกษาสถานที่เกิดของสัตว์ทั้งหลาย มีอยู่
๓๑ ภูมิ ไปตามลำดับ

ภุมิ ๓๑

ตั้งที่กล่าวแล้วในบทที่ ๒ ว่าเมื่อยังมีกิเลส กรรม วิบากอยู่ การเวียนว่ายตายเกิดก็ยังเป็นไปอยู่ การเกิดขึ้นของรูปนามอันเป็นวิบากของกรรมและกิเลส จึงเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องสงสัย ถ้าเป็นกรรมชั่ว รูปนามอันเป็นวิบากก็เป็นรูปนามของกรรมชั่ว ถ้าเป็นกรรมดีรูปนามอันเป็นวิบากก็เป็นรูปนามของกรรมดี

สถานที่อุบัติเกิดขึ้นของรูปนามที่เป็นผลของกรรม มี ๓๑ สถานที่ หรือที่เรียกว่า ๓๑ ภุมิ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ คือ

- **อบายภุมิ ๔** ภุมิอันเป็นที่อุบัติเกิดขึ้นของรูปนามที่มาจากผลของอกุศลกรรม ได้แก่ นรกภุมิ ติรัจฉานภุมิ เปตภุมิ อสุรกายภุมิ
- **สุคติภุมิ ๒๗** ภุมิอันที่เป็นที่อุบัติเกิดขึ้นของรูปนามที่มาจากผลของกรรมดี ได้แก่ มนุษยภุมิ ๑ เทวภุมิ ๖ รูปภุมิ ๑๖ อรูปภุมิ ๔

ภุมิทั้ง ๓๑ ภุมิ ยังมีวิธีการเรียกชื่อแตกต่างกันไปได้อีก ดังนี้

เรียกว่า กามภุมิ ๑๑ หรือ กามาวจรภุมิ (อ่านว่า กา-มา-วะ-จะระ-ภุมิ) คือรวมเอาอบายภุมิ ๔ มนุษยภุมิ ๑ และเทวภุมิ ๖ รวมเรียกว่า *กามภุมิ ๑๑* เพราะเหตุว่าเป็นภุมิที่อาศัยเกิดของจิตที่ท่องเที่ยวไปในการรับกามคุณ อารมณ์ และกามภุมิ ๑๑ นี้ ยังแยกออกได้ ๒ กลุ่ม คือ มนุษยภุมิ ๑ และเทวภุมิ ๖ รวมเฉพาะ ๗ ภุมินี้เรียกว่า **กามสุคติภุมิ ๗** อีกด้วย เพราะเหตุว่าทั้ง ๗ ภุมินี้เป็นที่อยู่ที่มีความสุข เฉพาะอบายภุมิ ๔ เท่านั้นเรียกว่า **ทุคติภุมิ** เพราะเป็นภุมิที่มีแต่ความทุกข์

เรียกว่า รูปภุมิ ๑๖ หรือ รูปาวจรภุมิ แบ่งเป็นรูปภุมิที่เป็นสถานที่อุบัติเกิดขึ้นของนามและรูป มี ๑๕ ภุมิ ส่วนที่เหลืออีก ๑ ภุมิ คือ อสังขณัฐตตภุมิ เป็นสถานที่อุบัติเกิดเฉพาะแต่รูปเท่านั้นไม่มีนาม ในรูปภุมิ ๑๖ นอกจากจะมีชื่อเรียกภุมิโดยเฉพาะๆ แล้ว ยังเรียกชื่อภุมิที่เป็นที่อยู่ของพรหมที่เป็นพระอริยบุคคลโดยเฉพาะได้อีก ๕ ภุมิ คือ สุทธาวาสภุมิ ๕

เรียกว่า อรูปภุมิ ๔ หรือ อรูปาวจรภุมิ คืออรูปภุมิทั้งหมด มี ๔ ภุมิ

อธิบายภุมิทั้ง ๓๑ ดังนี้

อบายภูมิ มี ๔ ภูมิ ได้แก่ นรกภูมิ เดรัจฉานภูมิ เปรตภูมิ อสุรกายภูมิ เป็นสถานที่อุบัติเกิดขึ้นของรูปนามที่เป็นผลของอกุศลกรรม ได้แก่ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ทางกาย มี ๓ คือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดทางกาม ทางวาจา มี ๔ คือ พูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ทางใจ มี ๓ คือ การเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ

มนุษยภูมิ มี ๑ ภูมิ เป็นสถานที่อุบัติเกิดขึ้นของรูปนามที่เป็นผลของกุศลกรรม คือ การประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐ ทางกายมี ๓ คือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดทางกาม ทางวาจา มี ๔ คือ งดเว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ทางใจ มี ๓ คือ อนภิชฌา อพยาบาท สัมมาทิฏฐิ และกุศลกรรมในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ มีการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นต้น

เทวภูมิ มี ๖ ภูมิ ได้แก่ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี พรนิมมิตวสวัตตี เป็นสถานที่อุบัติเกิดขึ้นของรูปนามที่เป็นผลของกุศลกรรม

รูปภูมิ มี ๑๖ ภูมิ เป็นสถานที่อุบัติเกิดขึ้นของรูปและนาม มี ๑๕ ภูมิ และอุบัติเกิดเฉพาะรูปอย่างเดียวไม่มีนาม มี ๑ ภูมิ คือ อสังขยสังขตภูมิ เป็นภูมิที่มีความสุขจากผลของกุศลขั้นรูปฌาน ผู้ที่เกิดในภูมินี้อาศัยภาวนากุศลในด้าน การเจริญสมถกรรมฐานจนสำเร็จรูปฌาน และรูปฌานนั้นยังไม่เสื่อม นำไปเกิด

รูปภูมิ ๑๖ มีดังนี้

ปฐมฌานภูมิ ๓ ได้แก่ ปาฬิสัชชา ปุโรหิตา มหาพรหมา (คำอ่าน ปา-ริ-สัช-ชา , ปุ-โร-หิ-ตา , มหา-พร-มา)

ทุติยฌานภูมิ ๓ ได้แก่ ปริตตภา อัมปมาณภา อาภัสสรา(คำอ่าน ปริต-ตา-ภา , อัม-ปะ-มา-ณา-ภา , อา-ภัส-สรา)

ตติยฌานภูมิ ๓ ได้แก่ ปริตตสุภา อัมปมาณสุภา สุภิกินหา (คำอ่าน ปริต-ตะ-สุ-ภา , อัม-ปะ-มา-ณ-นะ-สุ-ภา , สุ-ภะ-กิ-ณ-หา)

จตุตถฌานภูมิ ๗ ได้แก่ เวหัพผลา อสังขยสังขตตา

และสุทธาวาสภูมิ ๕ ได้แก่ อวิหา อตัมปา สุตัสสา สุตัสสี อกนิฏฐา (คำอ่าน เว-หัพ-พะ-

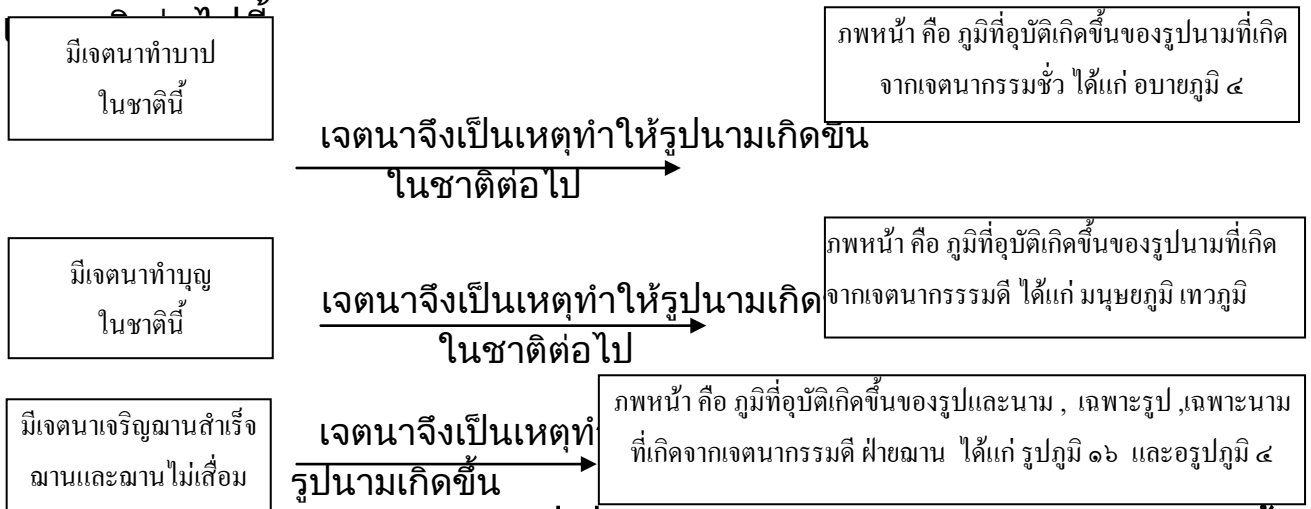
ลา , อะ-สัง-ข-ยะ-สัง-ข-ต-ตา , อะ-วิ-หา , อะ-ตัม-ป-ปา , สุ-ทัส-สา , สุ-ทัส-สี , อะ-กะ-นิ-ฏ-ฐา)

อรุปรกมิมิ ๔ รกมิ ได้แก

อากาสานัญจายตนรกมิ วิญญานัญจายตนรกมิ อากิญจัญญายตนรกมิ เนวสัญญานาสัญญายตนรกมิ (คำอ่าน ออ-กา-สา-นัญ-จา-ยะ-ตะ-นะ-รกมิ , วิญ-ญา-นัญ-จา-ยะ-ตะ-นะ-รกมิ , ออ-กิญ-จัญ-ญา-ยะ-ตะ-นะ-รกมิ , เน-วะ-สัญ-ญา-นา-สัญ-ญา-ยะ-ตะ-นะ-รกมิ)

อรุปรกมิ ๔ เป็นสถานที่อุบัติเกิดได้เฉพาะนามอย่างเดียวไม่มีรูป เป็นรกมิที่มีความสุขจากผลของการเจริญกุศลชั้นอรุปรกมิ ผู้ที่เกิดในรกมินี้อาศัยอรุปรกมิ กุศลที่ยังไม่เสื่อมนำไปเกิด

การเวียนว่ายตายเกิดในรกมิทั้งหลายก็ด้วย เจตนาในการทำกรรมทั้ง กุศลและอกุศล จึงเป็นกำลังผลักดันให้ต้องโคจรไปเกิดยังภพรกมิ ต่างๆ ดัง

ท่านพระสารีบุตรได้ตอบคำถามที่เกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิด สรุปได้ดังนี้

ถาม ภพมีเท่าไร **ตอบ** มี ๓ คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ

ถาม การเกิดในภพใหม่มีได้เพราะเหตุใด **ตอบ** เพราะความ
ยินดียิ่งของเหล่าสัตว์ที่

มีวิชชา มีตัณหาเป็นเครื่อง
ผูกพันไว้ หรือตัณหาเป็น
เครื่องผูกพันอารมณ์ ๖ ไว้
การเกิดในภพใหม่มีได้ต่อไป
เพราะเหตุนี้

ถาม การไม่เกิดในภพใหม่มีได้อย่างไร **ตอบ** เพราะอวิชชา
สิ้นไป มีวิชชาเกิดขึ้น

และเพราะต้นหาดับไป การ
เกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ไม่มี
เพราะอย่างนี้

บทที่ ๔

อบายภูมิ ๔

แดนเกิดของกรรมฝ่ายชั่ว

อบายภูมิ คือ ภูมิอันเป็นที่อยู่ของสัตว์ที่มีเจตนาฝ่ายอกุศลกรรมนำเกิด
เป็นภูมิที่ขวางต่อนิพพาน มี ๔ ภูมิ ได้แก่

๑. นิรยะ แปลตามศัพท์ว่า *ที่ที่ไร้ความเจริญ* หรือเรียกว่า นรกภูมิ

๒. ตีรจฉานโยนิ *กำเนิดตีรจฉาน* ได้แก่ สัตว์ตีรจฉานทุกประเภท หรือ
เรียกว่า ตีรจฉานภูมิ

๓. เปตวิสัยะ *วิสัยเปรต* ได้แก่ ภูมิภพของเปรต หมายถึง สัตว์จำพวก
หนึ่งที่เกิดมาเพื่อรับผลกรรมที่เป็นเศษของกรรม เช่นเมื่อไปนรกแล้ว พ้นจาก
นรก แต่กรรมนั้นยังไม่หมด ยังมีเศษของกรรมเหลืออยู่ ก็ต้องไปเกิดเป็นเปรต
ใช้เศษของกรรมไปจนหมดก่อน

๔. อสุรกายะ แปลว่า *สัตว์ที่ได้รับทุกข์*

นรกภูมิ

นรกภูมิ เป็นสถานที่เกิดของผู้ที่ทำบาปอกุศลไว้ เมื่อบุคคลผู้ทำบาป ตายลง ถ้าบาปอกุศลนั้นส่งผลจะส่งผลนำเกิดในนรก ต้องเสวยผลของบาปที่ ทำไว้ ได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัส แบ่งเป็นขุมได้ ๘ ขุม เรียกว่า **“มหานรก ๘ ขุม”**

มหานรก มี ๘ ขุม

๑. **สัตถุชนนรก** แปลว่า คินชีวิตขึ้นเอง หมายถึงสัตว์นรกในขุมนี้ถูกตัด เป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่แล้วก็กลับคินชีวิตขึ้นมาเองอีก ได้รับการทรมานอยู่ร่ำ ไป
๒. **กาฬสตุตตนรก** แปลว่า เส้นด้ายดำ หมายถึงสัตว์นรกขุมนี้ที่ร่างกาย ถูกตีเส้นด้วยเส้นด้ายสีดำ เหมือนอย่างตีเส้นที่ต้นซุงเพื่อที่จะเลื่อย แล้วถูกผ่า ด้วยขวานเป็น ๘ เสียง ๑๖ เสียง ได้รับทุกข์อย่างแสนสาหัส
๓. **สังฆาตตนรก** แปลว่า กระทบกัน หมายถึงมีภูเขาเหล็กคราวละ ๒ ลูก จากทิศที่ตรงกันข้ามเลื่อนเข้ามากระทบกันเอง บดสัตว์นรกในระหว่างให้ แผลกละเอียด จาก ๔ ทิศก็เป็นภูเขา ๔ ลูกเลื่อนเข้ามากระทบกันตลอดเวลา
๔. **โรรวนรก** แปลว่า ร่องครวญคราง คือ มีเปลวไฟเข้าไปทางทวาร ทั้งเก้า เผาไหม้ในสรีระจึงร้องครวญครางเพราะเปลวไฟ บางพวกถูกหมอก ควันต่าง(เป็นกรด) เข้าไปละลายสรีระจนละเอียดเหมือนแป้ง จึงร้องครวญ ครางเจ็บปวดเพราะหมอกควัน
๕. **มหาโรรวนรก** แปลว่า ร่องครวญครางมาก คือเป็นทุกข์ทรมานยิ่ง กว่าข้อที่ ๔
๖. **ตาปนนรก** แปลว่า ร้อน คือถูกไฟนึ่งเสียบตรึงไว้ด้วยหลาวเหล็ก บนพื้นแผ่นดินเหล็กแดงลุกเป็นไฟร้อนแรง บ้างก็ถูกต้อนขึ้นไปบนภูเขาเหล็ก ที่มีไฟลุกโชน ถูกลมพัดตกลงมาถูกเสียบด้วยหลาวเหล็กที่โผล่ขึ้นมาจากพื้น แผ่นดินเหล็กแดงที่ลุกโชนด้วยเปลวเพลิง
๗. **มหาตาปนนรก** แปลว่า ร้อนสูงมาก คือเป็นที่ทุกข์ทรมานยิ่งกว่า ข้อที่ ๖
๘. **อวีจินรก** แปลว่า ไม่มีระหว่าง คือไม่เว้นว่างจากทุกข์ บางที่เรียกว่า **มหาอวีจิ** แปลว่า *อเวจีใหญ่* ภาษาไทยมักเรียกว่า *นรกอเวจี* นรกขุมนี้มีไฟ ลุกโพลงเต็มทั่วไปหมด ไม่มีระหว่างหรือเว้นว่าง สัตว์นรกขุมนี้ก็แน่นขนัด

เหมือนยัดทะนาน ไม่มีระหว่างหรือเว้นว่าง แต่ก็ไม่เบียดเสียดกันอย่างวัตถุ
สิ่งของ เพราะสัตว์นรกต่างถูกไฟเผาไหม้อยู่ในที่เฉพาะตนๆ ความทุกข์
ทรมานของสัตว์นรกในขุมนี้เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่มีว่างเว้น

พระเทวทัตบังเกิดในอวิจินรก ยืนถูกทรมานอยู่บนพื้นเหล็กที่มีไฟลุก
โชน เต้าทั้ง ๒ จมพื้นลงไปถึงข้อเท้า มือทั้ง ๒ จมฝ่าเหล็กถึงข้อมือ ศีรษะเข้า
ไปในเพดานโลหะถึงคิ้ว หลาวโลหะอันหนึ่งออกจากพื้นเบื้องล่างแทงร่างกาย
ทะลุขึ้นไปในเพดาน หอกเล่มหนึ่งออกจากฝาทิศตะวันออกแทงทะลุหัวใจไป
เข้าฝาทิศตะวันตก หอกอีกเล่มหนึ่งออกจากฝาทิศเหนือแทงทะลุศีรษะไป
เข้าฝาทิศใต้ ถูกตรึงแน่นขยับไม่ได้ ถูกเผาไหม้อยู่ในอวิจินรก

เครื่องทรมานสัตว์นรก ในนรกใหญ่ทั้ง ๘ ขุมนี้ มีเหล็ก เช่น พื้น
แผ่นดินเหล็ก เครื่องอาวุธเหล็กต่างๆ มีไฟ คือ เหล็กนั้นแหละลุกเป็นไฟ
ร้อนแรง มีภูเขาเหล็กที่กลิ้งมาบด และมีหมอกควันชนิดเป็นกรดหรือด่าง เป็น
เครื่องทรมานสัตว์นรกทั้งหลาย ในนรกขุมที่ ๑ และที่ ๒ มีนาย **นิรยบาล**
แปลว่า ผู้รักษานรก ไทยนิยมเรียกว่า **ยมบาล** เป็นผู้ทำการทรมานสัตว์นรก
แต่นรกขุมที่ลึกลงไปกว่านั้น ในอรรถกถาสังกัจจายนไม่ได้กล่าวถึงนาย
นิรยบาล มีแต่ไฟ เหล็ก เครื่องอาวุธต่างๆ เป็นต้น บังเกิดขึ้นเองเพื่อทรมาน
สัตว์นรกเอง

อายุของสัตว์นรก บางพวกมีอายุยืนยาวมาก แต่เมื่อสิ้นเวรจากนรกทั้ง
๘ ขุมแล้ว ถ้ายังไม่หมดกรรมก็ต้องไปเกิดในนรกบริวารขุมเล็กๆ ที่อยู่ราย
รอบมหานรกอีก เพื่อรับทุกข์ **ว**ไปจะศึกษาเรื่องนรก
บริวาร ที่มีชื่อว่า **อุสสทนรก**

อุสสทนรก มี ๔ ขุม

อุสสทนรก คือ นรกขุมเล็ก นอกจากนรกขุมใหญ่ ๘ ขุมแล้ว ยังมีนรกขุมเล็กเป็นบริวารทั้ง ๔ ด้านๆ ละ ๔ ขุม รวมเป็น ๑๖ ขุม รวมนรกขุมเล็กที่เป็นบริวารของนรกขุมใหญ่ทั้ง ๘ ขุม ได้ ๑๒๘ ขุม รวมนรกใหญ่อีก ๘ ขุม เป็น ๑๓๖ ขุม ต่อไปเป็นรายละเอียดของอุสสทนรก ๔ ขุม

๑. **คุณนรก นรกอุจจาระเน่า** นรกขุมนี้จะเต็มไปด้วยอุจจาระที่เน่าเหม็น ตั้งอยู่ติดกับมหานรก สัตว์นรกจะมีปากแหลมเหมือนอย่างเข็มพากันเจาะไช ผิวหนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก เจ็บปวด รวดร้าวยิ่งนัก แต่ก็ไม่ตาย สัตว์นรกเมื่อตายจากนรกขุมใหญ่แล้วก็มาเสวยกรรมในนรกขุมย่อยๆ นี้อีก

๒. **กุกกูลนรก นรกหลุมขี้เถ้าร้อน** เมื่อสัตว์นรกพ้นจากนรกอุจจาระเน่าแล้ว และยังไม่หมดกรรม จะต้องมาเสวยทุกขเวทนาต่อที่นรกขุมนี้อีก ทุกข์ทรมานอยู่ในขี้เถ้าที่ร้อนระอุ แต่ก็ไม่ตาย

๓. **สิมพลินนรก นรกป่าจิ้ง** เมื่อสัตว์นรกพ้นจากนรกขี้เถ้าร้อนแล้ว และยังไม่หมดกรรมจะต้องไปเสวยทุกขเวทนาในนรกป่าจิ้งอีก จิ้งใหญ่แต่ละต้นสูงตั้งโยชน์ มีหนามยาว ๑๖ นิ้ว ร้อนโชน สัตว์นรกต้องปีนขึ้นปีนลงต้นจิ้ง ถูกหนามทิ่มแทงเจ็บปวด ร้อนแรง แต่ก็ไม่ตาย ในนรกขุมนี้ยังมีป่าใบไม้ดาบด้วย เรียกว่า อสีปัตตวนนรก เป็นนรกขุมเดียวกัน มีใบไม้คมดุจดาบ เมื่อลมพัดก็บาดร่างกายสัตว์นรกให้ได้รับทุกขเวทนา แต่ก็ไม่ตาย

๔. **เวตตรณีนรก นรกน้ำเค็มน้ำกรด** เป็นนรกที่เต็มไปด้วยหนามหวาย อยู่ในน้ำเค็ม เมื่อสัตว์นรก พ้นจากนรกขุมต่างๆ แล้ว และยังไม่หมดกรรม จะต้องเสวยทุกข์ ในนรกขุมนี้ต่อไปอีก สัตว์นรกตกลงไปลอยไปตามกระแส บ้าง ทวนกระแสบ้าง รีๆ ขวางๆ บ้าง เสวยทุกขเวทนา แต่ก็ไม่ตาย นายนิรยบาลเอาเบ็ดเกี่ยวขึ้นมาบนบก ถามว่าอยากอะไร เขาบอกว่าหิว นายนิรยบาลเอาขอเหล็กแดงงัดปาก ยัดก้อนเหล็กแดงเข้าไป ไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก คอ ออก พาเอาไส้ใหญ่ไส้น้อยออกมาทางเบื้องล่าง แต่ถ้าเขาบอกว่ากระหาย นายนิรยบาลจะงัดปากเอาทองแดงละลายกรอกเข้าปาก เผาอวัยวะที่กล่าวแล้วนำออกมาเบื้องล่าง เสวยทุกขเวทนาเผ็ดร้อน แต่ก็ไม่ตายต้องเสวยผลกรรมต่อไป

นรกภูมิ ที่มีมาในเนมิราชชาดก คัมภีร์ขุททกนิกาย ยังมีกล่าวไว้อีก สรุปดังนี้
เวตตรณีนรก

สัตว์เหล่านี้ได้เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลกเป็นผู้มีกำลัง ได้เบียดเบียน ต่า
กระทบผู้หาคำล้งมิได้ ถ้ากรรมนี้ส่งผลเขาต้องไปตกแม่น้ำเวตตรณีนรกที่มีน้ำ
ทำให้แสบเผ็ดร้อนเดือดพล่าน เปรียบดังเปลวไฟ

นรกสุนัขต่าง

สัตว์เหล่านี้เป็นผู้ตระหนี่เหนียวแน่น มักด่าบริภาษ ต่ากระทบสมณ
พราหมณ์ สัตว์เหล่านี้มีกรรมหยาบช้าจึงถูกฝูงสุนัข ฝูงกา ฝูงแร้ง เคี้ยวกิน

นรกพื้นแผ่นดินเหล็ก

สัตว์เหล่านี้ได้เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก เป็นผู้เบียดเบียน ต่ากระทบชาย
หญิงผู้มีธรรม สัตว์เหล่านี้มีกรรมหยาบช้า จึงมีร่างกายถูกเผาหลุกโพล่งด้วย
ไฟ เดินเหยียบแผ่นดินเหล็กลุกเป็นไฟ ถูกนายนิรบาลโบยด้วยท่อนเหล็ก
แดง(ด้วยไฟ)

นรกหลุมถ่านเพลิง

สัตว์นรกเหล่านี้ได้ใช้จ่ายทรัพย์ตามชอบจ่าย โกงทรัพย์ของประชุม
ชน คือทำการเรียโรทรัพย์ เพื่อนำไปทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ก็เอาทรัพย์ หรือใช้
จ่ายทรัพย์ในโดยส่วนตัว กล่าวเท็จเพื่อเอาทรัพย์นั้นมาเป็นของตน เข้าใน
ทำนองทำการหลอกลวงประชุมชม เพราะกรรมนี้จึงมาร้องให้ดิ้นรนอยู่ใน
หลุมถ่านเพลิง

โลหกุมภีนรกที่ ๑

สัตว์เหล่านี้เป็นผู้มีบาปธรรม เบียดเบียนต่ากระทบสมณพราหมณ์ผู้มี
ศีล สัตว์เหล่านี้มีกรรมหยาบช้า จึงตกในหม้อโลหะใหญ่มีไฟติดทั่วหลุกโพล่ง
โชติช่วง

โลหกุมภีนรกที่ ๒

สัตว์เหล่านี้ได้เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก จับนกงมาฆ่า สัตว์เหล่านี้มีกรรม
หยาบช้า จึงถูกนายนิรบาลผูกคอตด้วยเชือกเหล็กหลุกโพล่ง แล้วตัดศีรษะโยน
ลงไปใต้น้ำร้อน

นรกแม่น้ำกลายเป็นแกลบไฟ

สัตว์เหล่านี้ได้มีการงานไม่บริสุทธิ์ ขายข้าวเปลือกแท้เจือด้วยข้าวสับ
และแกลบแก่ผู้ซื้อ เขาจึงมาอยู่ในนรกนี้ นรกนี้มีน้ำมาก ไหลอยู่เสมอ มีตลิ่ง

ไม่สูง มีทำน้ำ สัตว์นรกเหล่านั้นเราร้อน เพราะความร้อนแห่งไฟ จะต้มน้ำ น้ำจึงกลายเป็นแกลบถูกไฟเผา

นรกอาวุธต่างๆ

สัตว์เหล่าใดเมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก ถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ คือ ธัญชาติ ทรัพย์ เงิน ทอง เป็นต้น มาเลี้ยงชีพ นายนิรบาลใช้ลูกศร หอก โดมร(อาวุธสำหรับชั้ด, หอกชั้ด, สามง่ามที่มีปลอกรูปเป็นใบโพสวมอยู่) เทงทะลุข้างตัว ได้รับทุกข์ทรมาน

นรกกองเนื้อ

สัตว์นรกเคยเป็นผู้ฆ่าแพะ แกะ ไก่ สุกร วัว ควาย เป็นต้น แล้ววางไว้ในร้านที่ขายเนื้อ สัตว์นรกจึงถูกนายนิรบาลผูกคอบ้าง ตัดทำให้เป็นชิ้นๆ บ้าง

นรกอุจจารปัสสาวะ

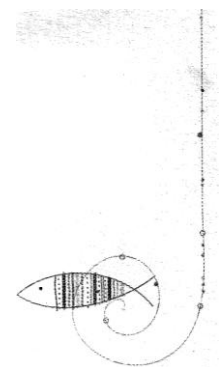
สัตว์เหล่าใดเมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก ได้เบียดเบียนผู้อื่นทุกเมื่อ สัตว์เหล่านั้นมีกรรมหยาบช้า เป็นพาล ประทุษร้ายมิตร จึงต้องตกลงในห้วงน้ำที่เต็มไปด้วยมูลและคูด มีกลิ่นเหม็นเน่า ฟุ้งไป สัตว์นรกมีความหิวกระหายจึงกินมูลและคูดนั้น

นรกเลือดหนอง

สัตว์นรกเหล่าใดเมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก ฆ่ามารดา บิดา และพระอรหันต์ชื่อว่าปาราชิกในคฤหัสถ์ สัตว์นรกเหล่านั้นมีกรรมหยาบช้า จึงมาตกอยู่ในนรกนี้ มีห้วงน้ำที่เต็มไปด้วยเลือดและหนอง มีกลิ่นเหม็นคั่งตลบล สัตว์นรกถูกความร้อนแผดเผา หิวกระหาย ก็กินเลือดและหนองนั้น

นรกเบ็ดเหล็ก

สัตว์นรกเหล่าใดเมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก อยู่ในตำแหน่งผู้ตีราคา ยังราคาซื้อให้เสื่อมเพราะเหตุโลกทรัพย์ ดุจคนเข้าไปใกล้ปลาเพื่อจะฆ่า เอาเหยื่อเกี่ยวเบ็ดปิดเบ็ดนั้นไว้ ฉะนั้น ด้วยกรรมนี้ จึงถูกนายนิรบาลทรมานด้วยการเอาเบ็ดเกี่ยวลิ้นเกี่ยวหนัง

นรกภูเขาเหล็ก

สัตว์นรกเหล่าใดเป็นกุลธิดา เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลกมีงานอันไม่บริสุทธิ์ เป็นหญิงนักเลง ละสามีไปคบชายอื่น ยังจิตของตนให้ยินดีในบุรุษอื่น ตายแล้วมาเกิดในนรกนี้ จึงถูกภูเขาเหล็กกลุกลงเป็นเพลิงมาจาก ๔ ทิศ ผลัดกันบดร่างกายให้แตก มีแมลงวันตอม เปรอะเปื้อนด้วยเลือดและหนอง มีศีรชะขาด เหมือนฝูงโคที่ศีรชะขาดบนที่ฆ่า หญิงนรกเหล่านี้จมอยู่ในพื้นแค้สะเอวตลอดเวลา

นรกที่มีศีรชะที่มลง

สัตว์นรกเหล่าใดเมื่อยังมีชีวิตอยู่ในมนุษยโลก เป็นผู้ล่วงภรรยาแห่งบุรุษอื่น และลักขโมย จึงมาตกนรกนี้ มีศีรชะที่มลงเบื้องล่าง เพราะนายนิรยบาลได้จับสัตว์เหล่านั้นพุงให้มศีรชะที่มลงไปในนรก

นรกป่าไม้จ้าว

สัตว์นรกเหล่าใดเมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก เป็นผู้มีความเห็นผิดหลงทำกรรมจนเคยชินด้วยมิจฉาทิฎฐิ ๑๐ และชักชวนผู้อื่นในทิฎฐินั้น คือ ทานที่ให้ไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล ผลของความดีความชั่วไม่มี มารดาบิดาไม่มี สมณพราหมณ์ไม่มี สัตว์ลอยมาเกิดไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี สัตว์เหล่านั้นมีทิฎฐิลามกจึงต้องเสวยทุกเวทนาอันกล้าแข็งเผ็ดร้อนในนรกนี้

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเป็นผู้ที่คบคนผิด คือทรงคบกับพระเทวทัต เหตุนั้นพระเจ้าอชาตศัตรูจึงทรงมีอภิษมา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิ เกิดขึ้นจนถึงกับทำการปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดา ตามธรรมดาบุคคลผู้ฆ่าบิดามารดาต้องไปสู่นรกอเวจี แต่พระองค์ไม่ต้อง เพราะในสมัยที่พระองค์ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้นได้ทรงเลิกคบกับพระเทวทัต หันมาประพฤติดี มีพระพุทธเจ้าพร้อมพระอริยสงฆ์เป็นที่พึ่ง ทรงเป็นผู้มีความเลื่อมใสสละจตูปัจฉัยให้เป็นทาน จนถึงเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงการสังคายนา ฉะนั้นเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์แล้ว จึงไม่ต้องไปสู่นรกอเวจี แต่ต้องไปเสวยทุกข์อยู่ในโลหกุมภี ที่เป็นบริวารของอวิจิมหานรกแทน

การเสวยทุกข์ในโลหกุมภี คือค่อยๆจมลงไปทีละน้อยๆ จนถึงพื้นล่างของหม้อโลหะ นับเป็นเวลานานถึงสามหมื่นปีของนรกนี้ เมื่อจะโผล่ขึ้นมาจากพื้นล่างก็ค่อยๆ โผล่ขึ้นมาทีละน้อยๆ นับเป็นเวลานานถึงสามหมื่นปีแห่งนรกนี้อีกเช่นกัน รวมเวลาเสวยทุกข์ของพระเจ้าอชาตศัตรูในโลหกุมภี

กำหนดหกหมื่นปีจึงจะพ้นออกจากนรกนี้ ในอนาคตต่อไปได้สองสงไชย
แสนมหาภัย จักได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้ามีนามว่าวิชิตาวี

โลกันตนรก มี ๑ ขุม

โลกันตนรก เป็นนรกขุมใหญ่พิเศษ ซึ่งตั้งอยู่ที่ระหว่างช่องว่างของ
ขอบจักรวาลทั้ง ๓ ที่เชื่อมต่อกัน มีแต่ความมืดสนิท สัตว์ที่อุบัติในโลกันตน
รกกี้จะมีร่างกายใหญ่โตมหึมา มีเล็บเท้ายาวเกาะอยู่ตามขอบเชิงจักรวาล
ห้อยโหนตัวอยู่ตลอดเวลา เมื่อไปพบพวกเดียวกันต่างก็คิดว่าเป็นอาหารจึงไล่
ตะปบกิน จนตกลงมาในน้ำกรดที่เย็นเยือก สัตว์นั้นก็ละลายเป็นจุน
หายไป แล้วอุบัติเกิดขึ้นใหม่ที่ขอบจักรวาลนั้น ห้อยโหนตัวอยู่ไปมา และเมื่อ
พบกันก็ตะปบกิน ต่อกัน พลัดปลั่งก็ตกลงไปในน้ำกรด ร่างก็ละลาย เป็น
เช่นนี้ไปตลอดกาล (นรกขุมนี้เป็นขุมพิเศษ เป็นที่อยู่ของพวกอสุรกายประเภท
นiryasura)

ทำบาปกรรมอะไรจึงเกิดในโลกันตนรก

๑. เป็นผู้ประทุษร้ายทรมาณบิดามารดา ปราศจากความกตัญญูกตเวที
๒. เป็นมิฉฉาปฏิฆบุคคล คือ ไม่เชื่อบุญบาป ไม่เชื่อนรกสวรรค์ แล้วทำ
บาปอยู่เป็นนิจ
๓. ประทุษร้ายต่อผู้ทรงศีล ทรงธรรม หรือกระทำปาณาติบาตฆ่าสัตว์ตัด
ชีวิตเป็นประจำทุกวัน

ด้วยอำนาจของกรรมหนักเหล่านี้ จึงส่งผลให้เกิดในโลกันตนรกซึ่งมืด
มืดอยู่เป็นนิตย์ตลอดกาลนาน ครั้นเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก
จึงมีโอกาสเห็นแสงสว่างขึ้นแวบหนึ่งประมาณชั่วฟ้าแลบ หรือชั่วลัดนิ้วมือ
เดียวเท่านั้น

อหยาตย์จิตใจของบุคคลทั้งหลาย สรุปได้ ๔ คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้มีอหยาตย์จิตใจชอบบำเพ็ญกุศลมาก
๒. บุคคลบางคนในโลกนี้มีอหยาตย์จิตใจชอบในการกุศลและอกุศล
เท่าๆ กัน
๓. บุคคลบางคนในโลกนี้มีอหยาตย์จิตใจชอบในอกุศลมากกว่ากุศล
๔. บุคคลบางคนในโลกนี้มีอหยาตย์จิตใจชอบในอกุศลฝ่ายเดียว

บุคคลประเภทที่ ๑ ในขณะที่ใกล้ตายย่อมระลึกนึกถึงกุศลได้มาก ฉะนั้น
บุคคลจำพวกนี้ย่อมพ้นจากการไปบังเกิดในอบายภูมิ

บุคคลประเภทที่ ๒ ถ้าตัวเองพยายามระลึกถึงกุศลให้มากหรือญาติ
บุคคลใกล้เคียงช่วยเตือนสติให้ระลึกถึงกุศล ก็สามารถช่วยให้พ้นจากการ
บังเกิดในอบายภูมิ

บุคคลประเภทที่ ๓ ทำอกุศลมากกว่ากุศล ลำพังตัวเองจะนึกถึงกุศล
นั้นย่อมนึกถึงไม่ได้ นอกจากจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นเท่านั้น แต่ต้อง
เป็นการช่วยเหลืออย่างพิเศษจึงจะช่วยให้ได้ ถ้าไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่าง
พิเศษแล้วบุคคลจำพวกนี้ย่อมจะต้องไปสู่อบายแน่นอน

ส่วนบุคคลประเภทที่ ๔ นั้น ย่อมไม่พ้นจากการไปสู่อบายได้เลย
นอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อัครสาวก มหาสาวกเท่านั้นที่จะช่วยเหลือได้
และการที่จะได้รับความช่วยเหลือจากท่านเหล่านี้ได้บุคคลผู้นั้นก็ต้องมี
กุศลอุปราชานิยมกรรม(กุศลในชาติก่อนๆ)ที่มีกำลังมาก(ตัวอย่างเช่นโจร
เคราแดงในบทเรียนชุดที่๗) ฉะนั้นถ้าบุคคลจำพวกนี้ต้องไปสู่นรกแล้ว ก็ไปสู่
นรกโดยตรง ไม่มีโอกาสที่จะได้พบกับพระยายมราช

เฉพาะบุคคลประเภทที่ ๒ และ ๓ ถ้าต้องไปสู่นรกแล้วก็มีโอกาสได้พบ
กับพระยายมราชเพื่อทำการสอบถาม ๕ เรื่อง หรือเรียกว่า เทวทูต ๕ เสียก่อน
แล้วจึงไปเสวยทุกข์ในนรกนั้นๆ ภายหลัง

คำถามของพระยายมราช มี ๕ เรื่อง คือ

๑. ความเกิด ได้แก่ ทารกที่แรกเกิด
๒. ความแก่ ได้แก่ คนชรา
๓. พยาธิ ได้แก่ ผู้ป่วยไข้
๔. คนต้องราชทัณฑ์ ได้แก่ ผู้ที่ถูกลงโทษตามกฎหมาย
๕. มรณะ ได้แก่ คนตาย

เกิด พระยายมราชผู้มีจิตกรุณาจะไต่ถามว่า

“นี่แน่เจ้า! เราจะถามเจ้าว่า เมื่อเจ้ายังอยู่ใน
มนุษย์โลกนั้นได้เคยเห็นเด็กแรกเกิดนอนเปื้อน
มูลธุตุของตนเองบ้างไหม” ถ้าสัตว์นรกตอบว่า
“ข้าพเจ้าเคยเห็น” พระยายมราชจะถามต่อไปว่า

“ในขณะที่เจ้าเห็นเด็กแรกเกิดนั้น เจ้าเคยนึกถึงตนเองบ้างไหมว่า ตัวของเจ้าเองนี้จะต้องเกิดอีกเช่นเดียวกัน และได้เคยพยายามสร้างทาน ศีล ภาวนา เพื่อจะได้เป็นหนทางที่จะช่วยตัวเองให้พ้นไปจากความเกิดอันเป็นชาติทุกข์ บ้างไหม”

สัตว์นรกได้ฟังคำถามของพระยายมราชแล้ว ถ้าระลึกถึงกุศลได้ในขณะนั้นก็จะพ้นจากนรกโดยทันที ได้ไปเกิดเป็นมนุษย์ หรือเทวดา ถ้าระลึกถึงกุศลไม่ได้ในขณะนั้นก็จะกล่าวตอบว่า “ข้าพเจ้าเคยเห็นเด็กแรกเกิดก็จริง แต่ก็ไม่มีความนึกคิดอะไร คงมีแต่ความยินดี พอใจเพลิดเพลิน สนุกสนานไปตามวิสัยของชาวโลกเท่านั้น”

พระยายมราชจึงกล่าวต่อไปว่า “เจ้าเป็นผู้มีความประมาท ไม่ทำความดีทางกายวาจาใจ ด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ความประมาทเพลิดเพลินสนุกสนานของเจ้าที่ได้กระทำไปแล้ว ล้วนแต่เป็นความประมาทที่เกิดขึ้นจากตัวของเจ้าทั้งนั้น ไม่ใช่บิดามารดา บุตร ภรรยา มิตรสหาย หรือเทวดาทั้งหลายมากระทำให้เจ้า ฉะนั้นเจ้าก็ต้องได้รับผลที่เจ้าได้กระทำไว้แล้วนั้นด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดจะมารับโทษแทนเจ้าได้”

ต่อจากนั้นพระยายมราชจะถามปัญหาที่ ๒

แก พระยายมราชผู้มีจิตกรุณาจะถามต่อไปว่า

“เจ้าเคยเห็นคนแก่ หลังโก่งงอ ผมหงอก หนังเหี่ยว ตกกระ บ้างไหม ในขณะที่เจ้าเห็นนั้น เจ้าเคยนึกถึงตนเองบ้างไหมว่า ตัวของเจ้าเองนี้จะต้องแก่เช่นเดียวกัน และได้เคยพยายามสร้างทาน ศีล ภาวนา เพื่อจะได้เป็นหนทางที่จะช่วยตัวเองให้พ้นไปจากความแก่อันเป็นชราทุกข์บ้างไหม”

สัตว์นรกได้ฟังคำถามของพระยายมราชแล้ว ถ้าระลึกถึงกุศลได้ในขณะนั้นก็จะพ้นจากนรกโดยทันที ได้เกิดเป็นมนุษย์ หรือเทวดา ถ้าระลึกถึงกุศลไม่ได้ในขณะนั้นก็จะกล่าวตอบว่า “ข้าพเจ้าเคยเห็นคนแก่ก็จริงแต่ไม่มีความนึกคิดอะไร คงมีแต่การใช้ชีวิตที่พอใจเพลิดเพลิน สนุกสนานไปตามวิสัยของชาวโลกเท่านั้น”

พระยายมราชกล่าวต่อไปว่า “เจ้าเป็นผู้ประมาท ฯลฯ ฉะนั้นเจ้าก็ต้องได้รับผลที่เจ้าได้กระทำไว้แล้วนั้นด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดจะมารับโทษแทนเจ้าได้” ต่อจากนั้นพระยายมราชจะถามปัญหาที่ ๓ ต่อไป

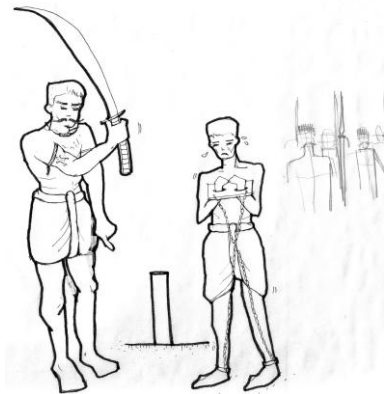
เจ็บ พระยายมราชผู้มีจิตกรุณาจะถามต่อไปว่า

“เจ้าเคยเห็นคนป่วยไข้ที่กำลังได้รับความทุกข์เวทนาบ้างหรือไม่ ในขณะที่เจ้าเห็น เจ้าเคยนึกถึงตนเองบ้างไหมว่า ตัวของเจ้าเองนี้จะต้องเจ็บป่วยเช่นเดียวกัน และได้เคยพยายามสร้างทาน ศีล ภาวนา เพื่อจะได้เป็นหนทางที่จะช่วยตัวเองให้พ้นไปจากความเจ็บป่วยอันเป็นพยาธิทุกข์บ้างไหม”

สัตว์นรกได้ฟังแล้ว ถ้าระลึกถึงกุศลได้ในขณะนั้นก็จะพ้นจากรกโดยทันที ฯลฯ ถ้าระลึกถึงกุศลไม่ได้ ฯลฯ พระยายมราชจึงกล่าวต่อไปว่า “เจ้าเป็นผู้ประมาท ฯลฯ ฉะนั้นเจ้าก็ต้องได้รับผลที่เจ้าได้กระทำไว้แล้วนั้นด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดจะมารับโทษแทนเจ้าได้” ต่อจากนั้นพระยายมราชจะถามปัญหาที่ ๔ ต่อไป

นักโทษ พระยายมราชผู้มีจิตกรุณาจะถามต่อไปว่า

“เจ้าเคยเห็นคนที่ถูกจองจำ เช่น โจร ผู้ร้าย ผู้กระทำผิด ซึ่งถูกลงโทษด้วยวิธีต่างๆ เช่น โบย ด้วยแส้ หวาย ตีด้วยกระบอง ถูกตัดมือ เท้า หู จมูก ยิงเป้าแขวนคอบ้างหรือไม่ ในขณะที่เจ้าเห็นเจ้าเคยนึกถึงตนเองบ้างไหมว่า ตัวของเจ้าเองนี้จะต้องเพียรเร่งสร้างความดี เพื่อจะได้เป็นหนทางที่จะช่วยตัวเองให้พ้นไปจากความทุกข์บ้างไหม?”

สัตว์นรกได้ฟังแล้ว ถ้าระลึกถึงกุศลได้ในขณะนั้นก็จะพ้นจากรกโดยทันที ฯลฯ ถ้าระลึกถึงกุศลไม่ได้ ฯลฯ

พระยายมราชกล่าวต่อไปว่า “เจ้าเป็นผู้ประมาท ฯลฯ ฉะนั้นเจ้าก็ต้องได้รับผลที่เจ้าได้กระทำไว้แล้วนั้นด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดจะมารับโทษแทนเจ้าได้” ต่อจากนั้นพระยายมราชจะถามปัญหาที่ ๕ ต่อไป

ตาย พระยายมราชผู้มีจิตกรุณาจะถามต่อไปว่า

“เจ้าเคยเห็นคนตายบ้างหรือไม่ ในขณะที่เจ้าเห็น เจ้าเคยนึกถึงตนเองบ้างไหมว่าตัวของเจ้าเองนี้ จะต้องตายเช่นเดียวกัน และได้เคยพยายามสร้างทาน ศีล ภาวนา เพื่อจะได้เป็นหนทางที่จะช่วยตัวเองให้พ้นไปจากความตายอันเป็นมรณทุกข์บ้างไหม”

สัตว์นรกได้ฟังแล้ว ถ้าระลึกถึงกุศลได้ในขณะนั้นก็จะพ้นจากนรกโดยทันที ฯลฯ ถ้าระลึกถึงกุศลไม่ได้ ฯลฯ พระยายมราชจึงกล่าวต่อไปว่า “เจ้าเป็นผู้ประมาท ฯลฯ ฉะนั้นเจ้าก็ต้องได้รับผลที่เจ้าได้กระทำไว้แล้วนั้นด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดจะมารับโทษแทนเจ้าได้”

เมื่อเป็นเช่นนี้ พระยายมราชก็พยายามช่วยระลึกให้ว่า สัตว์นรกผู้นี้ได้สร้างกุศลอะไรไว้บ้าง เพราะบุคคลบางคนเมื่อทำกุศลแล้วก็แผ่ส่วนกุศลให้แก่พระยายมราช พระยายมราชผู้เคยได้รับส่วนกุศลก็จะพยายามช่วยให้สัตว์นรคนึกถึงกุศลที่เคยทำไว้ เมื่อระลึกถึงกุศลกรรมของตนได้เช่นนี้ ในขณะที่นั้นก็พ้นไปจากนรก แต่ถ้าพระยายมราชช่วยแล้วยังระลึกไม่ได้ก็จะนั่งเสีย แล้วนายนิรบาลก็จะนำตัวไปลงโทษในนรกต่างๆ เสวยกรรมในนรกไปจนกว่าจะหมดกรรม

พระยายมราชเป็นราชาแห่งเปรตที่มีวิมาน ในคราวหนึ่งเสวยทิพยสมบัติ ในคราวหนึ่งเป็นธรรมิกราชเสวยวิบากกรรม พระยายมราชเองก็ปรารถนาความเป็นมนุษย์และได้พบ ได้ฟังธรรม ได้รู้ธรรม ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

หน้าที่ของพระยายมราช คือเป็นผู้ซักถามผู้ทำบาปที่ถูกนำตัวเข้าไปหลักซักถาม ๕ อย่างข้างต้น ถ้าพิจารณาดูจริงๆ ก็ยากที่จะเข้าใจว่าจะใช้เป็นกฎเกณฑ์สำหรับวินิจฉัยได้อย่างไร แต่เมื่อพิจารณาโดยหลักธรรม ก็อาจจะเห็นความมุ่งหมายว่า คนที่ทำบาปทุจริตต่างๆ นั้น ก็เพราะมีความประมาท ไม่ได้คิดพิจารณาว่าเกิดมาแล้วจะต้องแก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา

ติรัจฉานภุมิ

ติรัจฉาน หมายความว่า ไปขวาง คือเดินไปตามขวาง หรือขวางจาก
มรรคผลนิพพาน ติรัจฉาน มี ๒ ชนิด คือ ติรัจฉานที่ไม่เห็นได้ด้วยตาเป็น
ปกติ เช่น พญานาค กินนรา พญาครุฑ เป็นต้น และที่เห็นได้ด้วยตาเป็น
ปกติ เช่น สุนัข แมว ช้าง ปลา เป็นต้น

ติรัจฉาน จำแนกโดยขา มี ๔ จำพวก คือ

๑. อปทติ รัจฉาน (อ่านว่า อะ-ปะ-ทะ-ติ-รัต-ฉาน) ได้แก่ ติรัจฉานที่ไม่มี
ขา เช่น ปลา งู เป็นต้น

๒. ทวิปทติ รัจฉาน (อ่านว่า ทวิ-ปะ-ทะ-ติ-รัต-ฉาน) ได้แก่ ติรัจฉานที่มี ๒
ขา เช่น นก เป็นต้น

๓. จตุ ปปทติรัจฉาน (อ่านว่า จะ-ตุ-ปะ-ทะ-ติ-รัต-ฉาน) ได้แก่ ติรัจฉาน
ที่มี ๔ ขา เช่น ช้าง

๔. พหุปทติรัจฉาน (อ่านว่า พะ-หุ-ปะ-ทะ-ติ-รัต-ฉาน) ได้แก่ ติรัจฉาน
ที่มีขามากกว่า ๔ ขา เช่น ปู แมงมุม ตะขาบ เป็นต้น

ติรัจฉานโดยทั่วไป มีทั้งอดอยาก อ้วนพี มีความเดือดร้อน ที่มีสุขมากก็
มีเหมือนกันแต่มีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่จะมีความเดือดร้อนมาก มีความสุข
น้อย

ติรัจฉานมีสัญชาตญาณ หรือสัญญา ๓ อย่าง คือ

๑. กามสัญญา คือ รู้จักเสวยกามคุณ

๒. โจรสัญญา คือ รู้จักกินนอน

๓. มรณสัญญา คือ รู้จักกลัวตาย

สัญญาทั้ง ๓ นี้มีแก่สัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย คือสัตว์รู้จักสืบพันธุ์ รู้จักกิน รู้จักนอน และกลัวตายแต่มนุษย์นั้นมีสัญญาต่างหากกับสัตว์ดิรัจฉาน คือ มนุษย์มีธรรมสัญญา มนุษย์จึงรู้ดี รู้ชอบ รู้ผิด รู้ถูก รู้จักบุญ รู้จักบาป สัตว์ดิรัจฉานทั่วไปไม่มีธรรมสัญญาอย่างมนุษย์ แต่ดิรัจฉานที่เป็นพระโพธิสัตว์ จะมีธรรมสัญญา

พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย เมื่อได้รับพุทธพยากรณ์แล้ว จะไม่เกิดเป็น ดิรัจฉานที่มีขนาดเล็กกว่านก กระจ๊อบ และมีขนาดไม่ใหญ่กว่าช้าง

นาคและครุฑ

เรื่องนาคและครุฑ ได้มีกล่าวไว้ใน **นาคสังคย** ว่า กำเนิดนาคมี ๔ คือ นาคเกิดจากฟองไข่ นาคเกิดจากครรภ์ นาคเกิดจากเถ้าโคล นาคเกิดผุดขึ้น (อย่างเทพหรือสัตว์นรก) นาคเหล่านี้ประณีตกว่ากันขึ้นไปโดยลำดับ นาคโดยมากกลัวหมองูและครุฑ ต้องคอยซ่อนกายซ่อนตัวอยู่เสมอ แต่นาคบางพวกคิดว่าตนมาเกิดเป็นนาคก็เพราะเมื่อชาติก่อนมีความประพฤติดีบ้างชั่วบ้างทั้งสองอย่าง ถ้าบัดนี้ประพฤตिसุจริตก็จะพึงไปเกิดในสวรรค์ได้ในชาติต่อไป จึงตั้งใจประพฤตिसุจริตกายวาจาใจ รักษาอุโบสถศีล นาคผู้รักษาอุโบสถนี้ ย่อมปล่อยกายตามสบาย ไม่กลัวหมองูหรือครุฑจะจับ เหตุที่ให้ไปเกิดเป็นนาค เพราะกรรมสองอย่าง ดีบ้างชั่วบ้าง และเพราะปรารถนาไปเกิดในกำเนิดเช่นนั้นด้วยชอบใจว่า นาคมีอายุยืน มีวรรณะงาม มีสุขมาก บางทีชอบใจ ตั้งปรารถนาไว้ตั้งนั้นแล้วก็ให้ทานต่างๆ เพื่อให้ไปเกิดเป็นนาคสมความปรารถนา

ครุฑ หรือ สุบรรณ ที่กล่าวไว้ใน **สุปถนสังคย** ว่ามีกำเนิดสี่ และประณีตกว่ากันโดยลำดับเช่นเดียวกัน เหตุที่จะให้ไปเกิดเป็นครุฑก็เช่นเดียวกัน ข้อที่กล่าวไว้เป็นพิเศษ ก็คือ อำนาจในการจับนาค ครุฑย่อมจับนาคที่มีกำเนิดเดียวกับตน และที่มีกำเนิดต่ำกว่าได้ จะจับนาคที่มีกำเนิดสูงกว่าไม่ได้

เรื่องนาคเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าหลายแห่ง ในคัมภีร์พระวินัย มหาวรรค ได้กล่าวถึงพญานาคมาแผ่พังพานเป็นร่มกันฝนถวายพระพุทธเจ้า ในปฐมโพธิกาลกล่าวถึงนาค มีใจความโดยย่อว่า เมื่อพระพุทธเจ้าประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ ควงไม้มุจลินท์ (ไม้จิก) ๗ วัน ในสมัยนั้นมหาเมฆที่ไม่ใช่กาลตั้งขึ้น ฝนตกพรำเจือด้วยลมหนาว ๗ วัน นาคราช ชื่อว่า มุจลินท์ ออก

จากภาพของตนเข้ามาวงพระกายของพระองค์ด้วยขนาด ๓ รอบ แผ่พังพานปก เบื้องบนเพื่อป้องกันฝนและลมมิให้ถูกพระกาย ครั้นฝนหายแล้ว คลายขนาด ออก จำแลงเพศเป็นมาณพมายืนเฝ้า ณ ที่เฉพาะพระพักตร์ พระองค์ทรง ทราบแล้วได้ทรงเปล่งอุทานมีความว่า “ความสงบเป็นสุขของบุคคลผู้พอใจ แล้ว ได้ประสพธรรมแล้วเห็นแจ้งอยู่ ความไม่เบียดเบียนคือความสำรวมใน สัตว์ทั้งหลายเป็นสุขในโลก ความปราศจากกำหนดคือความล่วงกามทั้งหลาย เสียได้เป็นสุข ความกำจัดอัสมิมานะ คือความถือว่าตัวตนให้หมดได้เป็นสุข อย่างยิ่ง”

จากคัมภีร์พระวินัยปิฎก กล่าวถึงเรื่องนาคจำแลงมาบวช มีใจความโดย ย่อว่า นาค ตนหนึ่งอึดอัดรังเกียจในชาติกำเนิดนาคของตน คิดว่าทำไฉนจะ พ้นไปเกิดเป็นมนุษย์โดยเร็วได้ เห็นว่าพระสมณะศากยบุตรเหล่านี้ประพฤติ ธรรมอันสมควรสม่ำเสมอ เป็นพรหมจารี มีวาจาสำง มีศีลมีธรรม ถ้าได้บวชใน พระเหล่านี้ ก็จะมีผลานิสงส์ให้พ้นชาติกำเนิดนาคไปเกิดเป็นมนุษย์เร็วตั้ง ประารถนาเป็นแน่แท้ ครั้นคิดเห็นดังนี้แล้วจึงจำแลงเพศเป็นมาณพคือชาย หนุ่มน้อย เข้าไปหาภิกษุทั้งหลายขอบวช ภิกษุทั้งหลายก็ให้มาณพจำแลงนั้น บรรพชาอุปสมบท นาคนั้นอยู่ในกุฏิทำยวัตกับภิกษุรูปหนึ่ง ตกถึงเวลาใกล้รุ่ง ภิกษุรูปนั้นลงจากกุฏิไปเดินจงกรมในที่แจ้ง ฝ่ายนาคเมื่อภิกษุออกไปแล้วก็ ปล่อยใจมอยหลับไป ร่างจำแลงก็กลับเป็นงูใหญ่เต็มกุฏิขนาดล้นออกไปทาง หน้าต่าง ภิกษุร่วมกุฏิเดินจงกรมพอแล้วกลับขึ้นกุฏิ ผลักบานประตูจะเข้าไป มองเห็นงูใหญ่นอนขดอยู่เต็มห้องขนาดล้นออกไปทางหน้าต่าง ก็ตกใจร้องลั่น ขึ้น ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ใกล้เคียงก็พากันวิ่งมาไต่ถามว่ามีเหตุอะไร ภิกษุนั้นได้ เล่าให้ฟัง ขณะนั้นนาคตื่นขึ้นเพราะเสียงเอะอะ ก็จำแลงเพศเป็นคนครองกา สาวพัสดร์นั่งอยู่บนอาสนะของตน พวกภิกษุถามว่าเป็นใคร ก็ตอบตามจริงว่า เป็นนาค พระองค์ตรัสให้ประชุมภิกษุสงฆ์แล้วตรัสแก่นาคว่า “เกิดเป็นนาคไม่ มีโอกาสที่จะงอกงามในพระธรรมวินัยนี้ได้แล้ว จงไปรักษาอุโบสถในวัน ๑๔- ๑๕ ค่ำ และในวัน ๘ ค่ำ แห่งปีภักษ์นั้นเกิด ด้วยการปฏิบัติอย่างนี้ก็จะพ้นจาก ชาติกำเนิดนาคและจะได้เป็นมนุษย์โดยเร็ว” นาคได้ฟังตั้งนั้นมีทุกข์เสียใจว่า ตนหมดโอกาสที่จะงอกงามในพระธรรมวินัยนี้ น้ำตาไหลร้องไห้หลีกออกไป พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า มีเหตุปัจจัย ๒ ประการที่ทำให้ นาคปรากฏภาวะของตน คือ อยู่ร่วมกับนางนาคผู้มีชาติเสมอกัน และปล่อย ใจสู่ความหลับ พระองค์ทรงถือเรื่องนี้เป็นเหตุ ทรงบัญญัติสิกขาบทห้าม อุปสมบทสัตว์ดิรัจฉาน

แต่เมื่อกล่าวถึง **กาลเวลาทั้งหมดที่นาคจะต้องปรากฏตัว** ก็มีอยู่ ๕ ประการ คือ ๑.เวลาปฏิสนธิ ๒.เวลาลอกคราบ ๓.เวลาอยู่กับนางนาคผู้มีชาติเสมอกัน ๔.เวลาปล่อยใจเข้าสู่ความหลับ ๕.เวลาตาย

จบดิรัจฉานภูมิ

เปรตภูมิ

เปรตภูมิ เป็นที่อยู่ของบุคคลที่ทำบาปเบากว่าพวกที่ไปเกิดในนรกภูมิ เป็นภูมิที่สัตว์นรกถูกรุทรมานด้วยการอดอยากหิวโหย เปรตบางชนิดต้องกินหนอง เลือด เสมหะ อุจจาระ เป็นอาหาร

ที่อยู่ของเปรต เปรตไม่มีที่อยู่โดยเฉพาะ จะอยู่ทุกๆ ไปตามป่า ภูเขา เหว เกาะ แก่ง ทะเล มหาสมุทร ป่าช้า เป็นต้น

ชนิดของเปรต เปรตมีหลายจำพวก มีทั้งพวกที่ตัวเล็ก ตัวใหญ่ บางพวกแปลงกายเป็นเทวดา มนุษย์ผู้ชาย มนุษย์ผู้หญิง ดาบส พระ เณร หรือซี ทำให้ผู้พบเห็นเข้าใจผิดคิดว่าเป็นเทวดา พระ เณร จริงๆ เจตนาของการแปลงกายก็เพื่อจะช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้พบเห็นนั้น ส่วนการแปลงกายที่มุ่งจะทำร้ายให้เกิดความเกรงกลัวเสียขวัญตกใจ ก็จะแปลงกายเป็น วัว ควาย ช้าง สุนัข รูปร่างใหญ่โตน่าเกลียดน่ากลัว

อาหารของเปรต เปรตทั้งหลายต้องเสวยทุกขเวทนาคือการอดข้าวอดน้ำ เปรตบางพวกจึงเข้าไปกินเศษอาหารที่ชาวบ้านเขาทิ้งไว้ บางพวกกิน เสมหะ น้ำลาย ของโสโครกต่างๆ ท่านได้กล่าวไว้ว่าเปรตที่อาศัยอยู่ตามภูเขา เช่น ที่ภูเขาศิขณภฏ นอกจากจะอดอาหารแล้วยังต้องถูกรุทรมานเหมือนสัตว์นรกด้วย

ต่อไปจะแสดงเปรตประเภทต่าง ๆ ตามพระอรรถกถาและพระคัมภีร์ดังนี้

ในอรรถกถาเปตวัตถุ แสดงเปรตไว้ ๔ จำพวก คือ

๑. **ปรทัตตปชีวิกเปรต** เปรตที่มีชีวิตอยู่ด้วยการอาศัยส่วนบุญที่เขาอุทิศให้ ถ้าไม่มีผู้อุทิศให้ก็ต้องอดอยากหิวโหยได้รับทุกขเวทนาอยู่เช่นนั้น

ปรทัตตปชีวิกเปรต เป็นเปรตประเภทเดียวเท่านั้นที่สามารถจะรับส่วนกุศลที่มนุษย์แผ่ไปให้ได้ อยู่ใกล้มนุษย์ เนื่องจากเวลาใกล้ตายมีความ

ห่วงใยอาลัยอาวรณ์ในทรัพย์สินเงินทอง ห่วงใยในสามีภรรยา ลูกหลานหรือมิตรสหาย เมื่อตายก็จะอยู่ในบริเวณบ้านเรือนนั่นเอง ส่วนใหญ่เรียกว่าผี ถึงแม้ว่าจะเกิดเป็นเปรตอยู่ในบริเวณนั้น แต่ถ้าไม่รู้ว่า มีผู้อุทิศส่วนกุศลให้ ก็ไม่มีโอกาสได้อนุโมทนา เปรตก็จะไม่ได้รับส่วนบุญนั้น แต่บุญที่อุทิศให้แก่ญาติผู้ตายแล้วนั้น หากไม่ถึงหรือไม่สำเร็จ บุญนั้นก็ ไม่สูญหายไปไหน คงเป็นบุญที่ติดตัวแก่ผู้อุทิศให้ นั้น ซึ่งเป็นผลบุญอีกต่อหนึ่งของผู้ทำบุญ

ฉะนั้นเมื่อทำบุญกุศลทุกครั้งควรอุทิศส่วนกุศลให้ญาติทั้งหลายของเรา ทั้งในอดีตชาติและปัจจุบันชาติ เพราะในสังสารวัฏที่ผ่านมานี้ อาจมีญาติของเรา ยังคงคอยการอุทิศส่วนกุศลจากเราอยู่

สำหรับพระโพธิสัตว์เมื่อได้รับพยากรณ์แล้ว ถ้าจะเกิดเป็นเปรต ก็จะเกิดเป็นเปรตได้ประเภทเดียวเท่านั้น คือ ปรทัตตูปชีวิกเปรต

๒. **ขุปปิपालิกเปรต** เป็นเปรตชนิดที่ถูกเบียดเบียนด้วยการหิวข้าวหิว น้ำ ไม่มีเรี่ยวแรงแม้จะลุกขึ้น นอนแช่อยู่เหมือนคนป่วยที่ใกล้จะตาย

๓. **นิชฌามัตถนิกเปรต** เป็นเปรตที่มีตัวตึงหนาทำให้หิวข้าวหิวน้ำ อยู่เสมอ เนื่องจากเปลวไฟที่ลุกอยู่ในปากนั่นเอง

๔. **กาลกัญจิกเปรต** เป็นเปรตจำพวกอสุรกาย หรือ อสุรา ลักษณะของ อสุรกายประเภท *กาลกัญจิกเปรต* มีร่างกายสูงสามคาจูด (๑ คาจูด ประมาณ ๔,๐๐๐ เมตร) ไม่มีแรง เพราะมีเลือดและเนื้อน้อย มีสีสันคล้ายกับใบไม้แห้ง ตาถลนออกมาเหมือนกับตาของปู และมีปากเท่ารูเข็มตั้งอยู่กลางศีรษะ เวลาจะกินต้องห้อยหัวลง

จากลักษณะสังยุต ใน นิทานวรรค กล่าวถึงเรื่องเปรตมีใจความสรุปดังนี้

การไปเกิดเป็นเปรตชนิดต่างๆ นั้นเพราะเศษกรรม คำว่า **เศษกรรม** คือ *บาปกรรมที่ยังเหลืออยู่* หมายถึงเศษบาปนั่นเอง คือเมื่อเป็นมนุษย์ทำบาป หยาบเข้าไว้ ตายไปเกิดในนรก พ้นจากนรกแล้วยังไม่สิ้นบาปกรรมทั้งหมด จึงต้องไปเป็นเปรตเสวยทุกข์ต่อไปอีก เพราะกรรมที่ยังเหลืออยู่นั้น

ตัวอย่างเรื่องเปรต

ท่านพระลักษณะ (พระองค์หนึ่งในชฎิลพันองค์) และท่านพระมหาโมคคัลลานะอยู่บนภูเขาคิชฌกูฏใกล้พระนครราชคฤห์ เวลาเช้าท่านทั้งสองออกบิณฑบาต ขณะที่เดินลงจากภูเขา ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้แย้มพระ

โอบุชฐ์ (คืออาการบั่นเทิงของพระอรหันต์ไม่ถึงยัม) พระลักษณะได้ถามถึงเหตุ
ของอาการแยม ท่านพระมหาโมคคัลลณะกล่าวว่า ไม่ใช่เวลาถามปัญหา ให้
ถามในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด เมื่อท่านทั้งสองบิณฑบาตในกรุงรา
ชคฤห์และทำภัตตกิจเสร็จแล้ว ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ พระเวฬุวัน ท่าน
พระลักษณะจึงกล่าวถามขึ้น ท่านพระมหาโมคคัลลณะจึงเล่าว่า ได้เห็นร่าง
สัตว์อย่างหนึ่งลอยไปในอากาศ มีลักษณะอาการตามที่ท่านได้เห็น พระผู้มี
พระภาคเจ้าได้ตรัสรับรอง และได้ทรงกล่าวถึงบาปที่สัตว์นั้นได้ทำขณะเมื่อ
เป็นมนุษย์ ท่านพระมหาโมคคัลลณะได้เห็นบ่อยๆ ขณะที่เดินลงจาก
เขาคิชฌกูฏ และได้เล่าในที่เฉพาะพระพักตร์ทุกครั้ง

การแยมของพระโมคคัลลณะเพราะท่านดำริว่าท่านเองพ้นแล้วจาก
อัฐภาพเช่นนั้น ต่างจากผู้ที่ยังไม่เห็นสังขะ ยังมีภพไม่แน่นอน ซึ่งอาจไปเกิด
เป็นเปรตเช่นนั้นอีกก็ได้ ท่านจึงบั่นเทิงใจ (ไม่ใช่ว่าแยมเพราะเป็นการเย้ย
หยัน)

- เปรตตนหนึ่งมีแต่โครงกระดูก ถูกฝูงแร้งกานกตะกรุมรุมเจาะจิก
ลอยร่อนควงครางในอากาศ เพราะเศษกรรมที่ฆ่าโค เพราะ
เคยเป็นคนฆ่าโคฆ่าแพะเนื้อให้เหลือแต่กระดูกอยู่ในพระนคร
ราชคฤห์
- เปรตตนหนึ่งเป็นชิ้นเนื้อ ถูกฝูงแร้งกานกตะกรุมรุมเจาะจิก ลอย
ร่อนควงครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่ฆ่าโค เพราะเคย
เป็นคนฆ่าโคฆ่าแพะเนื้ออยู่ในพระนครนั้นเช่นเดียวกัน ที่
แตกต่างกันตนหนึ่งเป็นโครงกระดูก ตนหนึ่งเป็นชิ้นเนื้อ
เพราะว่านิมิตที่สัตว์นั้นเห็นในเวลาที่เกิดต่างกัน จึงไปเกิดมี
รูปลักษณะที่ต่างกัน คือ เมื่อเห็นนิมิตเป็นโครงกระดูกก็ไปเกิด
เป็นเปรตโครงกระดูก เห็นนิมิตเป็นชิ้นเนื้อก็ไปเกิดเป็นเปรตชิ้น
เนื้อ
- เปรตตนหนึ่งเป็นก้อนเนื้อ ถูกแร้งกานกตะกรุมรุมเจาะจิก ลอย
ร่อนควงครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่ฆ่านก ในพระ
นครนั้น
- เปรตตนหนึ่งเป็นบุรุษไม่มีผิวหนัง ถูกแร้งกานกตะกรุมรุมเจาะ
จิก ลอยร่อนควงครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่ฆ่าแกะ
เพราะเคยเป็นคนฆ่าลูกหนังแกะขายอยู่ในพระนครนั้น

- เปรตตนหนึ่งมีขนทั่วสรรพางค์กาย กลายเป็นดาบที่หลุดกระเด็นออกไป แล้วกลับมาทิ่มแทงกายตนเอง ลอยร้องครวญครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่ฆ่าสุกร เพราะเคยเป็นคนฆ่าสุกรขายด้วยอาวุธชนิดนั้นอยู่ในพระนครนั้น
- เปรตตนหนึ่งเป็นบุรุษ มีขนทั่วสรรพางค์กาย กลายเป็นหอกที่หลุดกระเด็นออกไป แล้วกลับมาทิ่มแทงกาย ลอยร้องครวญครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่ฆ่าเนื้อ ด้วยเคยเป็นคนใช้หอกฆ่าเนื้อขายอยู่ในพระนครนั้น
- เปรตตนหนึ่งเป็นบุรุษ มีขนทั่วสรรพางค์กาย กลายเป็นดอกธนูที่หลุดกระเด็นออกไป แล้วกลับมาทิ่มแทงกาย ลอยร้องครวญครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่เคยเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วเบียดเบียนประชาชนด้วยอำนาจของตน มีการทรมานบ้าง ฆ่าบ้าง ยิงให้ตายด้วยธนูอยู่ในพระนครนั้น
- เปรตตนหนึ่งเป็นบุรุษ มีขนทั่วสรรพางค์กาย กลายเป็นปฏักที่หลุดกระเด็นออกไป แล้วกลับมาทิ่มแทงกาย ลอยร้องครวญครางไปในเวหาส เพราะเศษกรรมที่ฝึกม้าอย่างโหดร้ายทารุณ เคยเป็นคนฝึกม้าด้วยวิธีโหดร้ายทารุณ ใช้ปฏักแทงม้าถึงพิการหรือตายอยู่ในพระนครนั้น
- เปรตตนหนึ่งเป็นบุรุษ มีขนทั่วสรรพางค์กาย กลายเป็นเข็มทิ่มเข้าไปในศีรษะออกทางปาก ทิ่มเข้าไปในปากออกทางอก ทิ่มเข้าไปในอกออกทางท้อง ทิ่มเข้าไปในท้องออกทางขา ทิ่มเข้าไปในขาออกทางแข้ง ทิ่มเข้าไปทางแข้งออกทางเท้า ลอยร้องครวญครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่มีปากเป็นเข็ม คือ เป็นคนพูดส่อเสียดยุยงให้เขาแตกร้างกัน เป็นคนที่พูดทิ่มแทงให้เขาเจ็บใจเป็นทุกข์
- เปรตตนหนึ่งเป็นบุรุษมีอวัยวะหีสโตอย่างหมอน้ำขนาดใหญ่ ต้องเดินแบกขึ้นคอไป หรือต้องนั่งทับ ถูกฝูงแร้งกานกตะกรุมรุมเจาะจิก ลอยร้องครวญครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่ฉ้อโกงชาวบ้าน ชาวเมือง เคยเป็นอมาตย์ฉ้อโกง รับสินบนในลับแล้วสั่งให้วินิจฉัยบิดเบือน ทำให้ชาวบ้านชาวเมืองต้องแบกภาระเป็นทุกข์อย่างหลีกเลี่ยงฝ่าฝืนไม่ได้ เศษกรรมที่รับสินบนในที่ลับ จึงสั่งให้อวัยวะ

รหส์ปรากฏอย่างหลีกเลียงไม่ได้ต้องแบกทุกข์ทรมานไป

- เปรตตนหนึ่งเป็นบุรุษจมหลุมकुมิตศึระ เพราะเศษกรรมที่เป็นชู้กับภริยาของผู้อื่น ด้วยได้เคยเป็นชายชู้ดังกล่าวอยู่ในพระนครนั้น
- เปรตตนหนึ่งเป็นบุรุษจมอยู่ในหลุมकुถ กอบकुถด้วยมือทั้งสองเข้าปากเคี้ยว เพราะเศษกรรมที่เอาकुถใส่บาตรพระ เคยเป็นพราหมณ์ผู้เกลียดและแกล้งพระในพระพุทศาสนาดังกล่าวในพระนครนั้น
- เปรตตนหนึ่งเป็นสตรีไม่มีหน้ง ถูกฝูงแร้งกานกตะกรุมรุมเจาะจิก ลอยร้งครวญครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่ประพุดินอกใจ เคยเป็นสตรีประพุดินอกใจสามี เป็นชู้กับชายอื่นอยู่ในพระนครนั้น
 - เปรตตนหนึ่งเป็นสตรีมีกลิ่นเหม็น รูปร่างน่าเกลียด ถูกฝูงแร้งกานกตะกรุมรุมเจาะจิก ลอยร้งครวญครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่เป็นแม่ดหลอกลวงคน เคยเป็นผู้หลอกลวงแสดงตนตัวแทน เป็นสื่อทรงของยักษ หรือภูตผีปีศาจ รัับบูชาพลักรรมของคนผู้หลงเชื่ออยู่ในพระนครนั้น
 - เปรตตนหนึ่งเป็นสตรี ถูกไฟไหม้สุกเกรียมดำคล้ำไปทั้งตัวเย้มเกรอะกรังไปด้วยน้ำเลือดน้ำหนอง ลอยร้งครวญครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่โรยถ่านเพลิงบนศึระหญิง อีกคนหนึ่งด้วยแรงริษยา ด้วยสตรีคนนั้นได้เคยเป็นอักรรมเหลือของพระราชากลึงคะ มีความริษยาในสตรีร่วมพระสวามีคนหนึ่งถึงกับใช้กระทะเหล็กตัดถ่านเพลิงไปรยลงบนศึระของนางนั้น
 - เปรตตนหนึ่งไม่มีศึระ มีตาและปากอยู่ทีอก ถูกฝูงแร้งกานกตะกรุมรุมเจาะจิก ลอยร้งครวญครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่ฆ่าตัดศึระคน เคยเป็นเพชฌฆาตชื่อว่า *หาวริกะ* ตัดศึระโจรเป็นอันมากอยู่ในพระนครนั้น
 - เปรตตนหนึ่งเป็นภิกษุ ตนหนึ่งเป็นภิกษุณี ตนหนึ่งเป็นสิกขมานา (สามเณริผู้จะอุปสมบทเป็นภิกษุณี ต้องรักษาศีลพิเศษอยู่สองปีก่อน ระหว่างนี้เรียกว่าสิกขมานา) ตนหนึ่งเป็นสามเณร ตนหนึ่งเป็นสามเณริ ทุกคนทรงสังฆาฎิ บาตร ประคต เป็นไฟลุกโชน ตลอดทั้งร่างกาย ลอยร้งครวญครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่เป็นผู้บวชแล้วทำชั่ว ด้วยได้เคยเป็นภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณริ ผู้ประพุดิไม่ดี บริโภค

ปัจจัยลาภที่เขาถวายด้วยศรัทธาแล้วไม่สำรวมกายวาจา หา
เลี้ยงชีพผิดทางสมณะ คะนองระเริงใจจนถึงวิบัติต่างๆ

- เปรตเหล่านี้เป็นเปรตในพระนครราชคฤห์ ท่านพระมหาโมคคัล
ลานะได้เห็นด้วยทิพย์จักขุ มีผู้ไม่เชื่อมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล
แล้วเหมือนกัน ดังที่มีกล่าวไว้ในพระวินัยว่า พวกภิกษุเมื่อได้ฟัง
ท่านพระมหาโมคคัลลานะเล่าเรื่องนี้ ก็กล่าวโทษว่าท่านพูดอวด
อุตริมนุษยธรรม (คือธรรมที่ยิ่งของมนุษย์ หรือธรรมของมนุษย์ผู้
ยิ่ง) พระพุทธเจ้าตรัสว่าสาวกทั้งหลาย ผู้มีดวงตาญาณจรรู้จัก
เห็นได้ และเพราะว่าพระพุทธองค์เองก็ได้เคยทรงเห็นสัตว์นั้น
มาก่อนแล้ว แต่ไม่ได้ทรงพยากรณ์หรือตรัสบอกแก่ใคร เพราะ
ถ้าทรงตรัสบอกไปแล้วถ้าเขาไม่เชื่อคำของพระพุทธองค์ บุคคล
นั้นๆ ก็จะมีแต่โทษไม่มีประโยชน์อะไร ครั้นทรงได้พระมหาโมค
คัลลานะเป็นพยานจึงทรงพยากรณ์ตรัสกล่าวถึงบุพกรรมของ
เปรตเหล่านี้

จากตัวอย่างเรื่องเปรตที่ยกมานี้ เมื่อพิจารณาการทำความชั่วใน
ปัจจุบันของบุคคลทั้งหลายก็มีเรื่องคล้ายๆ กับอดีตกรรมของเปรตทุกคนที่
กล่าวมา เช่น ประชาชนได้รับทุกข์ เพราะข้าราชการ นักการเมือง ที่ฉ้อโกง
เบียดบังหรือได้ประโยชน์จากการแสวงหาเงินทองด้วยการใช้กฎหมายบ้าง
ข้าราชการนักการเมืองเหล่านั้น ก็เหมือนกับเปรตตนหนึ่งที่ต้องทนทุกข์
ทรมานมิอวัยวะห้ำสาใหญ่โตเดินไปก็ต้องแบกไป เพราะเคยทำให้บุคคลอื่น
ต้องแบกภาระเป็นทุกข์อย่างหลีกเลี่ยงฝ่าฝืนไม่ได้ด้วยเพราะฝีมือการ
ปกครองของตน ถ้ากรรมนี้ส่งผลกับข้าราชการนักการเมืองนอกแถวพวกนี้ ก็
คงจะส่งผลให้ได้รับทุกข์เช่นเปรตตนนั้น

หรือการพูดที่ทำให้สังคมประชาชนแตกแยกแตกร้างไม่สามัคคีกัน ก็
เป็นการกระทำความชั่ว เช่นเดียวกับอดีตกรรมของเปรตที่มีขนทั่วสรรพางค์กาย
แล้วขนนั้นกลายเป็นเข็มที่มเข้าไปในศีรษะออกทางปาก ฯลฯ ที่มเข้าไปทาง
ข้างออกทางเท้า ลอยร้องครวญครางไปในอากาศ เพราะเศษกรรมที่มีปาก
เป็นเข็ม คือ เป็นคนพูดส่อเสียดยุยงให้เขาแตกร้างกัน

หรือการใช้ชีวิตอย่างอิสระเสรี อันมีสาเหตุมาจากความเสรีทางสื่อลามก
บ้าง การหลงใหลเรื่องวัฒนธรรมที่ไม่ดีของต่างชาติบ้าง ทำให้เยาวชนของ
ชาติถูกมอมเมาอยู่ในโลกีย์วิสัย เมื่อถูกมอมเมาก็เข้าใจผิด ไม่รู้ว่าสิ่งใดดีไม่ดี
สิ่งใดถูกสิ่งใดควร ประพฤติตามๆ กันไปในสิ่งที่ผิด จนสิ่งนั้นกลายเป็น

ถูกต้องไปตามความคิดความรู้สึกหรือตามสังคมของเขา ทำให้ไม่สนใจเรื่อง
ความประพฤติที่ต้องอยู่ในศีลธรรม ไม่พอใจในการมีสามีเดียวภรรยาเดียว
เป็นกรรมของเขาวชนชาติไทยโดยแท้ ที่ถูกมอมเมาจากสื่อลามก เป็นต้น จน
ทำให้ได้ทุกข์ในชาตินี้ยังไม่พอ ยังต้องไปได้รับทุกข์ในชาติหน้า ไปเกิดเป็น
เปรตเพราะความประพฤติผิดลูกผิดเมียชาวบ้านอีก

จบเรื่องเปรต

อสุรกายภูมิ

อสุรกาย หรือ **อสุร** ไทยเรามากเข้าใจว่า ได้แก่พวกยักษ์ตามเรื่องราม
เกียรติหรือในเรื่องอื่นๆ ซึ่งลักษณะดูร้ายน่ากลัว แต่ตามคัมภีร์ทางพระ
อภิธรรมได้กล่าวถึงอสุรกายไว้ ๒ จำพวก คือ อสุระที่เป็นข้าศึกของเทพดา
ชั้นดาวดึงส์ และอสุรเปรต

นiryasura คำว่า **อสุระ** จึงแปลว่า **ไม่ใช่เทพ** และคำว่า **สุระ** แปลว่า
เส้น หมายถึงเสวยสุข พวกเทวดาเสวยสุขด้วยทิพยสมบัติ จึงเรียกว่าสุรเทพ
แต่ **อสุระ**มีภาวะตรงกันข้าม คือ เสวยทุกข์ เท่ากับเป็นเปรตชนิดหนึ่ง คือ นiryasura

อสุระ พวกที่เป็นข้าศึกของเทพชั้นดาวดึงส์ แต่เดิมก็อยู่สวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์ ได้แก่ เวปจิตตอสสุรา สุพลีสสุรา ราหุอสสุรา ปหาระอสสุรา สัมพรตอสสุ
รา และ วินิปาติกอสสุรา เฉพาะเทวดา ๕ ประเภทแรกเป็นเทวดาชั้นดาวดึงส์
อาศัยอยู่ที่ไถ้ภูเขาสิเนรุ มีเรื่อง กล่าวไว้ว่าแต่เดิมอสุราทั้ง ๕ พวกนี้ เคยอยู่บน
ชั้นดาวดึงส์ ต่อมา มขมานพและบริวาร ๓๒ คน ขึ้นไปเกิดบนสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์ มขมานพเป็นพระอินทร์ และบริวาร ๓๒ คน ได้มาเกิดก็มีการฉลอง
กันเป็นการใหญ่ เมื่ออสุราทั้ง ๕ พวกนี้เมาสุราจนได้ที่แล้ว พระอินทร์และ
บริวาร จึงจับพวกอสุราโยนลงจากยอดเขาสิเนรุ ทำให้ต้องมาอยู่ที่ไถ้เขาสิเนรุ
ด้วยเหตุนี้เองทำให้อสุรา ๕ พวกนี้แค้นเทวดาชั้นดาวดึงส์มาก และได้เคยยก
พวกขึ้นเขาสิเนรุไปรบกับเทวดาชั้นดาวดึงส์หลายครั้ง บางครั้งก็ชนะบางครั้ง
ก็แพ้

วินิปาติกอสสุราเทวดาพวกที่ ๖ นี้ เป็นเทวดาชั้นดาวดึงส์เช่นกัน มี
รูปร่างเล็กกว่าเทวดาที่อยู่ในชั้นดาวดึงส์ มีอำนาจน้อยกว่า และอาศัยอยู่ใน

มนุษย์โลกทั่วไป เช่น ตามป่า เขา ต้นไม้ ศาลที่เขาปลูกไว้ ซึ่งเป็นที่อยู่ของ
ภุมมัณฑลเทวดา วินิปาติกอสุรานี้เป็นบริวารของภุมมัณฑลเทวดานั้นเอง

นรยอสุรา

เปรตจำพวกหนึ่งที่ต้องเสวยทุกข์อยู่ในโลกันตนรก โลกันตนรกนี้
ตั้งอยู่ระหว่างกลางของจักรวาลทั้งสามที่มีเขตเชื่อมติดต่อกัน อุปมาเหมือน
เอาแก้วสามใบมาตั้งรวมกันเข้าเป็นสามมุม ช่องว่างที่อยู่ระหว่างกลางของ
ถ้วยแก้วที่ตั้งไว้ฉันใด จักรวาลทั้งสามจักรวาลได้เชื่อมต่อกันเข้าเป็นสามมุม
แล้วมีช่องว่างระหว่างกลางของจักรวาลทั้งสามก็ฉันนั้น โลกันตนรกนี้แสง
ใดๆก็ไม่สามารถเล็ดลอดมาถึงได้ ใต้พื้นเป็นน้ำที่เย็นมากที่สุด เย็นเป็นกรด

นรยอสุราเป็นสัตว์จำพวกที่เกาะอยู่ตามขอบจักรวาลที่มีดมิด เหมือน
ค้างคาวที่เกาะใต้ไปมาตามฝาผนัง มีความหิวกระหายเป็นกำลัง เกาะใต้ไป
พลางเมื่อพบพวกเดียวกันจะโผเข้าหากัน ต่างฝ่ายต่างคิดว่าเป็นอาหารของ
กันและกันเพราะความมืดมิด ต่อสู้กันถ้าพลัดตกไปในน้ำกรดข้างล่าง ภายก็
จะละลายหายไปทันที แล้วเกิดขึ้นมาใหม่ เกาะอยู่ที่ขอบจักรวาลอีกตกตาย
ไปอีก วนเวียนเช่นนี้จนกว่าจะหมดกรรม

อสุรกายภูมินี้ ก็สังเคราะห์เข้าในเปรตภูมิ แต่การที่ท่านจัดเป็น
อสุรกายภูมิเข้าอีกภูมิหนึ่งเช่นนี้ ก็เพราะว่าในบรรดาเปรตทั้งหลายนั้น มี
เปรตที่พิเศษอีกพวกหนึ่ง เปรตที่พิเศษนี้ท่านจึงเรียกว่าอสุรกาย

จบ อสุรกายภูมิ

จบกันเสียทีกับภูมิที่มีแต่ทุกข์

ต่อไปเป็นบทเรียนชุดที่ ๖.๒ จะศึกษาสุคติภูมิ

